

VLIV VĚKU, POHLAVÍ A VZDĚLÁNÍ NA VYHLEDÁVÁNÍ VZRUŠUJÍCÍCH ZÁŽITKŮ¹

Vyhledávání vzrušujících zážitků je podle Marvinu Zuckermana psychologický koncept a klíčový prvek lidské osobnosti, který má vliv na naše aktivní hledání nových podnětů a vzrušení ve svém okolí. V anglické literatuře lze tento koncept najít pod označením sensation seeking (Zuckerman, 2007).

Koncept vyhledávání vzrušujících zážitků je vlastnost osobnosti, kterou lze definovat jako potřebu nových, rozmanitých a komplexních vjemů a zážitků, a ochotou podstoupit fyzické nebo i sociální riziko kvůli těmto zážitkům (Zuckerman, & Neeb, 1979). Hledání senzací se v průběhu vývoje liší, obvykle se zvyšuje s nástupem dospívání, vrcholí v polovině adolescence a klesá v rané dospělosti (např. Casey et al., 2011; Luna, 2009;).

Vyhledávání vzrušujících zážitků je v průměru vyšší u mužů než u žen (Keyes et al., 2015); muži a ženy vykazují paralelní poklesy v mladé dospělosti, což naznačuje, že rozdíly mezi pohlavími jsou do značné míry konstantní napříč věkem (Steinberg, 2008).

Pro zohlednění proměnných jako je věk a pohlaví na výsledný skóre v dotazníku se jeví užitečná metoda: všeobecný lineární model. Pojďme si jej blíže představit:

Proměnné modelu

Závisle proměnná:

- hrubý skóre, který respondenti získali na škále vyhledávání vzrušujících zážitků – celkem dotazník vyplnilo 603 respondentů (126 (21 %) mužů a 477 (79 %) žen).

Regresory:

- Pohlaví – nulou byly kódovány ženy, jedničkou muži
- Věk – věkové rozmezí respondentů se pohybovalo od 18 do 76 let, s průměrným věkem 29,1 let (SD = 11,8; medián = 24,0)
- Vzdělání – nabývá 4 hodnot (0 = základní vzdělání (ZŠ), 1 = střední vzdělání (bez maturity; SŠ-), 2 = střední vzdělání s maturitou + vyšší odborné školy (SŠ+), 3 = vysokoškolské; VŠ). Tento regresor jsme uměle vytvořili (za použití náhodného rozdělení respondentů pro didaktické účely s cílem zachovat podobné rozložení jako je v populaci, viz Sčítání lidu z roku 2021)

Takto sestavený model byl následně podroben lineární regresi. Výsledky přinesly zjištění, že velmi vysoce signifikantní (<0.001) vliv na hrubé skóre v dotazníku má věk i pohlaví. Věk má negativní vliv vyhledávání vzrušujících zážitků (tzn. s přibývajícím věkem člověk méně vyhledává nové a vzrušující zážitky). Co se týče pohlaví, muži v dotazníku skórovali výše než

¹ Data a další informace o této zprávě jsou dostupné na adrese <https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/stat4?i=253>

ženy (tzn. muži mají obecně vyšší tendenci k vyhledávání vzrušujících zážitků). Proměnná dosažené vzdělání nedosáhla v našem modelu signifikantního vlivu, a to u žádného stupně (což je v souladu s logikou, kterou jsme použili při tvorbě této proměnné). V tabulce níže uvádíme standardizované i nestandardizované hodnoty regresivních koeficientů.

Tabulka č. 1: Výsledná data lineárního modelu

	parametr	směrodatná odchylka param.	β	směrodatná odchylka β	p hodnota
Pohlaví	0,31	0,04	4,71	0,56	0,00
Věk	-0,27	0,04	-0,14	0,02	0,00
ZŠ	-0,05	0,05	-0,82	0,79	0,30
SŠ-	-0,01	0,05	-0,18	0,66	0,78
SŠ+	-0,06	0,05	-0,73	0,65	0,27

Výsledky přinesly zjištění, že sestrojený model dokáže vysvětlit 17 % rozptylu. Koeficient determinace R^2 se rovná hodnotě 0,173. Tabulka níže shrnuje vlivy jednotlivých proměnných, přičemž největší vliv má proměnná věk.

Tabulka č. 2: Efekt regresorů v rámci modelu

Regresor	hodnota F	hodnota p
Věk	33,01	0,00
Pohlaví	11,46	0,00
Vzdělání	0,65	0,58
Interakce pohlaví a věk	0,21	0,65

Zhodnocení modelu

Z výsledků je tedy patrné, že na vyhledávání vzrušujících zážitků má vliv pohlaví a věk; náš model je v souladu s výsledky s dosavadními výzkumy (např. Casey et al., 2011; Keyes et al., 2015). Muži skórují na škále vyhledávání vzrušujících zážitků výše než ženy a s přibývajícím věkem sensation seeking klesá. Celkově náš lineární model prostřednictvím koeficientu determinace vysvětluje 17 % rozptylu měřeného konstruktů. To považujeme za příjemné zjištění, nicméně s výsledkem vyvstává otázka, které další proměnné mohou ovlivňovat sensation seeking.

Seznam použitých zdrojů

Casey B, Jones RM, Somerville LH. Braking and accelerating of the adolescent brain. *J Res Adolesc.* 2011;21(1):21–33

Keyes KM, Jager J, Hamilton A, O'Malley PM, Miech R, Schulenberg JE. National multi-cohort time trends in adolescent risk preference and the relation with substance use and problem behavior from 1976 to 2011. *Drug Alcohol Depend.* 2015; 155:267–74. PubMed PMID: . doi: 10.1016/j.drugalcdep.2015.06.031.

Luna B Developmental changes in cognitive control through adolescence. *Adv Child Dev Behav.* 2009; 37:233–78

Sčítání lidu 2021 (n.d.). Získáno 10. března 2024 z <https://scitani.gov.cz/vzdelani#null>

Steinberg LA. social neuroscience perspective on adolescent risk-taking. *Dev Rev.* 2008; 28(1):78–106